

Berg och Härjedalens miljö- och byggnämnd

Inledande kartläggning och objektiv skattning av luftkvalitet i Härjedalens kommun

2019

HELENA BONDESSON

Berg och Härjedalens miljö- och byggnämnd

Sammanfattning

Varje kommun är skyldig att kontrollera sin luftkvalitet i relation till de svenska miljökvalitetsnormerna och utvärderingströsklarna.

Miljö och byggnadsnämnden i Berg och Härjedalens kommun har genomfört en inledande kartläggning och en objektiv skattning av luftkvaliteten utomhus i Härjedalens kommun.

Information till den inledande kartläggningen har hämtats från trafikflödesmätningar, beräkningar, från information och data efter sotning ("sotardata") samt från andra kommuner och samhällen med liknande förhållanden som i Härjedalen.

Resultatet visar att luften i Härjedalens kommun är av god kvalitet.

Innehåll

Inledande kartläggning och objektiv skattning av luftkvalitet i Härjedalens kommun.....	1
1. Kartläggningens syfte	1
2. Generella ställningstaganden	1
2.1 Bakgrund	1
2.2 Tungmetaller	1
2.3 Svaveldioxid	2
2.4 Kolmonoxid.....	2
2.5 Luftburna partiklar	2
2.6 Kvävedioxid.....	2
2.7 Bensen	2
2.8 Bens(a)pyren	3
2.9 Ozon.....	3
3.Fördjupade bedömningar.....	4
3.1 Vägtrafik – Luftburna partiklar, Kvävedioxid och Bensen	4
3.1.1 Beräknade halter PM10.....	5
3.1.2 Beräknade halter NO ₂	5
3.1.3 Bedömning av halterna av PM _{2,5} i gatumiljö	5
3.1.4 Bedömning av halterna av bensen i gatumiljö	5
3.1.5 Slutsats gällande vägtrafik.....	6
3.2 Bens(a)pyren	6
3.3 Punktutsläpp.....	7
3.3.1 Panncentraler	7
4. Sammanfattande bedömning.....	7
5. Referenser	8

Berg och Härjedalens miljö- och byggnämnd

Inledande kartläggning och objektiv skattning av luftkvalitet i Härjedalens kommun.

1. Kartläggningens syfte

Varje kommun är skyldig att kontrollera sin luftkvalitet i relation till de svenska miljö kvalitetsnormerna och utvärderingströsklarna, samt att årligen rapportera in kontrollresultatet till det av Naturvårdsverket utsedda Datavårdskapet för luftkvalitet.

Minimikravet för kontroll av luftkvalitet är att redovisa en objektiv skattning (om luftkvaliteten inte mäts eller modelleras). I de fall där tillräcklig information om luftkvaliteten saknas i en kommun ska en inledande kartläggning av halterna genomföras för att kunna avgöra vilket kontrollförfarande som gäller för de respektive föroreningarna.

Information till den inledande kartläggningen har hämtats från trafikflödesmätningar, beräkningar, från information och data efter sotning ("sotardata") samt från andra kommuner och samhällen med liknande förhållanden som i Härjedalen.

2. Generella ställningstaganden

Nedan redovisas generella ställningstaganden som gjorts i samband med kartläggningen.

2.1 Bakgrund

Härjedalens kommun är en till ytan stor kommun (11 284 km²) med ca 10 152 invånare (2019-03-31, SCB) med Sveg som centralort i östra delen av kommunen med ca 2 535 invånare (2018-12-31, SCB). E45 är den största väg som löper genom östra delen av kommunen, genom Sveg och norrut mot Jämtland. Mycket genomfartstrafik går den vägen. I öst-västlig riktning går väg 84 som trafikeras av många turister på väg till turistdestinationerna i kommunen. Närområdet kring vägen E45 genom Sveg förväntas högst exponering.

2.2 Tungmetaller

I en nationell kartering och analys av utsläppskällor och genomförda mätningar av tungmetaller har Naturvårdsverket bedömt att halterna sannolikt ligger långt under den nedre utvärderingströskeln i Sverige, förutom i närheten till de allra största utsläppskällorna. (Ross-Jones, Genberg, Sabelström. 2017, Appendix B)

Miljö kvalitetsnormerna och utvärderingströsklarna för arsenik, kadmium, nickel och bly bedöms därför inte överskridas då det inte finns några större utsläppskällor av dessa ämnen inom Härjedalens kommun eller inom intilliggande kommuner.

Berg och Härjedalens miljö- och byggnämnd

2.3 Svaveldioxid

I en nationell kartering och analys av utsläppskällor och genomförda mätningar av svaveldioxid har Naturvårdsverket bedömt att halterna av svaveldioxid sannolikt ligger långt under den nedre utvärderingströskeln i Sverige även i närheten av de allra största utsläppskällorna (Ross-Jones, Genberg, Sabelström, 2017. Appendix A).

Miljökvalitetsnormen och utvärderingströsklarna för svaveldioxid bedöms därför inte överskridas i Härjedalens kommun. Denna bedömning styrks av de resultat som redovisas i Lyckseles (som är en till ytan jämförbar kommun, i nära breddgrad, men med betydligt större befolkning, vilket utgör anledningen till varför den valts att jämföras med) mätningar från 2003 i urban bakgrund (0,4 g/m³, årsmedelvärde), där halterna klart underskrider miljökvalitetsnorm, utvärderingströsklar och tröskelvärden. Dessa mätningar bedöms även vara representativa för halter av svaveldioxid i Härjedalen, om än en överskattning då Lycksele har långt fler hushåll, i både kommun som tätort, och högre årsdygnstrafik.

2.4 Kolmonoxid

Uppmätta halter av kolmonoxid i Sverige har generellt sett varit mycket låga och långt under den nedre utvärderingströskeln, även i de mest trafikerade miljöerna i de största städerna där halterna sannolikt är högst (Ross-Jones, Genberg, Sabelström. 2017, Appendix A). Sveg är en liten tätort med en förhållandevis låg årsdygnstrafik, i ventilerade gaturum, och därför bedöms det mycket osannolikt att miljökvalitetsnormen och utvärderingströsklarna för kolmonoxid överskrids. Det förekommer, i kommunen, inte heller några större aktiviteter, likt t.ex. större veteranbilsvenemang, som kan tänkas ge momentana förhöjningar i gaturummet.

2.5 Luftburna partiklar

Vägtrafiken bedöms vara den huvudsakliga källan till partiklar (PM10 och PM2,5) i luften. En fördjupad bedömning av normerna för partiklar görs under avsnittet vägtrafik.

2.6 Kvävedioxid

Vägtrafiken och värmeverk bedöms vara den huvudsakliga lokala källan till kvävedioxid i luften.

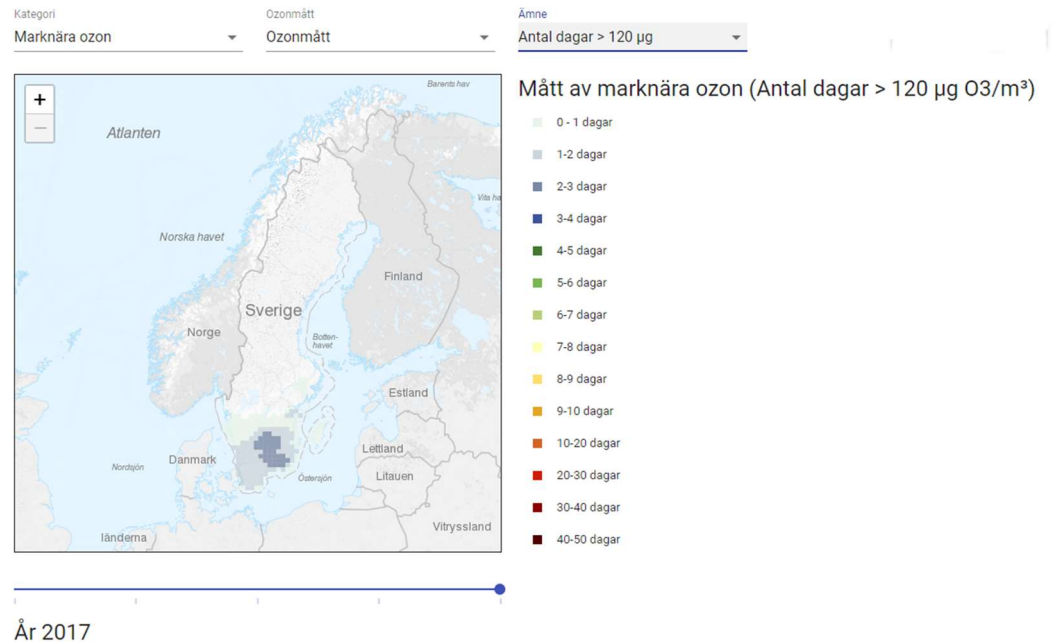
En fördjupad bedömning av normen för kvävedioxid görs i kapitlet Fördjupade bedömningar.

2.7 Bensen

Vägtrafiken bedöms vara den huvudsakliga källan till bensen i luften. En fördjupad bedömning av normen för bensen görs under avsnittet vägtrafik.

Berg och Härjedalens miljö- och byggnämnd

SMHI Miljöövervakning

Figur 1 - Kartbild över mått av marknära ozon 2017

2.8 Bens(a)pyren

Vedeldning bedöms vara den huvudsakliga källan till bens(a)pyren i luften. En fördjupad bedömning av normen för bens(a)pyren görs under avsnittet lokal småskalig vedeldning.

2.9 Ozon

Ozon bildas i sekundära processer och har således inte några direkta lokala källor. Naturvårdsverket ansvarar för kontroll av marknära ozon i Sverige. Uppgifter om marknära ozon i Härjedalens kommun tas fram inom Naturvårdsverkets nationella miljöövervakningsprogram med SMHI:s MATCH-modell. Här redovisas bland annat antalet dagar där miljö kvalitetsnormen för ozon på 120 µg/m³ överskrids.

För området kring Härjedalens kommun bedöms att den nivån ha överskridits vid högst en dag under 2017 (Figur 1). Lika så för 2015 och 2016. (SMHI, 2019)

Berg och Härjedalens miljö- och byggnämnd

3. Fördjupade bedömningar

Nedan redovisas de fördjupade bedömningar som gjorts i och med att behov för dessa lokaliserats i samband med den inledande kartläggningen.

3.1 Vägtrafik – Luftburna partiklar, Kvävedioxid och Bensen

Vägtrafik bedöms påverka miljö kvalitetsnormerna för luftburna partiklar (PM10 och PM2,5), NO₂ och bensen. Vägtrafiken inom Härjedalens kommun, med fokus på Sveg (där det högsta årsmedelvärdet beräknas förekomma), redovisas nedan. Några provtagningar har inte tagits i gaturum utan de bedömningar som görs nedan görs utifrån en kombination av beräkningar. Framst med hjälp av SMHI's Verktyg för objektiv skattning med spridningsmodellering (SMHI, 2019). I bedömningarna tas också hänsyn till gaturummens utformning, gaturumsbredd, hushöjd, huruvida vägen sandas samt hastighetsbegränsning och andelen tung trafik. Med sådan data har resultaten nedan nåtts. Verktyget har använts för att göra en preliminär bedömning av halter av partiklar (PM10) och kvävedioxid (NO₂) i gatumiljö. Verktyget har utvecklats i samarbete mellan Reflab-modeller och Naturvårdsverket

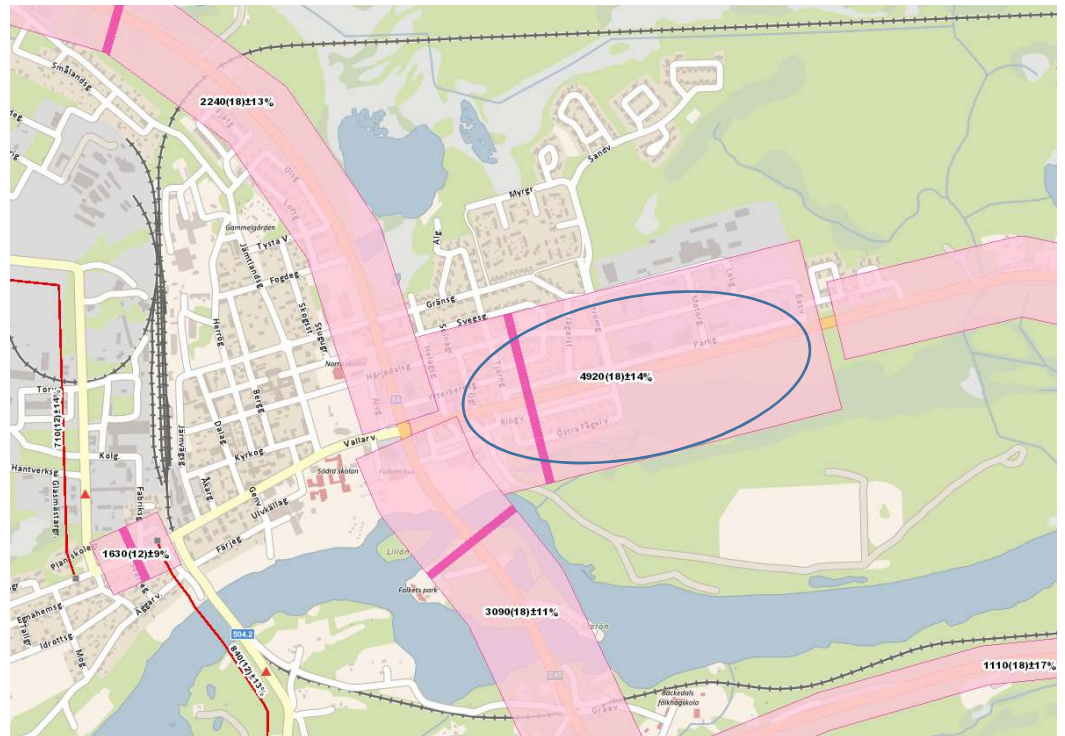
Den mest trafikerade vägen, i närheten av bebyggelse, i Sveg är E45:an som löper genom samhället. Enligt Trafikverket har vägen ett teoretiskt medeldygnslöde på 4920 fordon (Trafikverket, 2019). Vägen mäter totalt ca 1 500 meter korsningen E45/Fjällvägen och där bostadsbebyggelse minskar. En begränsad del av vägen har fasader på båda sidor. Gaturummet är öppet och antalet bostadshus är begränsat, det finns ett antal verksamhetslokaler och industrier längs vägen. Fasaderna ligger på 5-60 meter från vägen, på vissa ställen med stora grönområden på ena sidan av vägen och som minst ca 30 meter från varandra sett över vägen samt är relativt glest utspridda, varav gatan bedöms ventilerad.

I Figur 2 redovisas de trafikflödesmätningar som redovisas på Trafikverkets hemsida. Den tillagda blå cirkeln visar var beräkningen ägt rum.

Indata för beräkningen

Årsdygnstrafik	4 920
Gaturumsbredd	30 meter
Hushöjd	6 meter
Sandning	Ja
Hastighet	50 km/h
Andel tung trafik	12 %

Berg och Härjedalens miljö- och byggnämnd

Figur 2 - Trafikflödesmätningar i och kring Sveg 2019. Den blå cirkeln visar området för beräkningar

3.1.1 Beräknade halter PM10

Årsmedelvärdet för PM10 har, genom VOSS beräknats ligga under $12 \mu\text{g}/\text{m}^3$ och 90-percentilen för dygnsmedelvärden har beräknats ligga under $15 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

3.1.2 Beräknade halter NO₂

Årsmedelvärdet för NO₂ har, genom VOSS beräknats ligga under $15 \mu\text{g}/\text{m}^3$, 98-percentilen för dygnsmedelvärden under $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ och 98-percentilen för timmedelvärden under $30 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

3.1.3 Bedömning av halterna av PM_{2,5} i gatumiljö

Baserat på ett lokalt haltbidrag och Årsdygnsmedeltrafik på mindre än 5000 fordon bedöms halten för PM_{2,5} under den nedre utvärderingströskeln, samt att miljö kvalitetsnormen för PM_{2,5} ej överskrids. Naturvårdsverket bedömer dessutom att halterna av PM_{2,5}, som utgör en del av PM₁₀, i tätorternas gaturum blir lägre ju längre norrut i Sverige de undersöks. Årsmedelvärden som undersökts och publicerats av Naturvårdsverket visar t.ex. att Sveavägen och Lilla Essingen i Stockholm, samt Kungsgatan i Uppsala, alla hamnar under både den nedre utvärderingströskeln och miljömålets precisering (Naturvårdsverket, 2017) varför det bedöms sannolikt att dessa värden, i Härjedalens kommun, är än lägre.

3.1.4 Bedömning av halterna av bensen i gatumiljö

Under åren 2003-2004 genomfördes luftmätningar av bensen i ett flertal kommuner i Västerbotten. Högst värden hade Sorsele (medel $2,9 \mu\text{g}/\text{m}^3$) och lägst hade Storuman (medel $1,7 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Lycksele som har flest invånare (12187 varav 8513 inom tätorten) hade ett medelvärde på $2,4 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Vi finner ingen

Berg och Härjedalens miljö- och byggnämnd

anledning att tro att Härjedalens kommun har högre värden än exempelvis Lycksele och/eller Storuman.

3.1.5 Slutsats gällande vägtrafik

Då miljö kvalitetsnormerna och utvärderingströsklarna inte beräknas överskridas på E45 i Sveg dras slutsatsen att det är högst osannolikt att de gör det någon annanstans i kommunen för NO₂, bensen och/eller partiklar.

3.2 Bens(a)pyren

Småskalig vedeldning anses vara den dominerande källan till bens(a)pyren. I Härjedalens kommun finns för varje år färre fastigheter som fortfarande har vedeldning som huvudsaklig uppvärmningskälla. Antalet minskar kontinuerligt eftersom antalet hushåll som byter uppvärmningsalternativ från olja och vedeldning till fjärrvärme och värmepumpslösningar under senare år har ökat stadigt.

I Härjedalens kommun finns ca 11 300 lokala eldstäder (Braskaminer, vedspisar och liknande) varav majoriteten är sekundära uppvärmningsobjekt som rapporteras sotas vart tredje år. Detta innebär att det, i dessa, eldas mindre än 1m³ ved per år (här inkluderas en stor mängd eldstäder för trivseleldning i t.ex. semesterstugor som sannolikt endast eldas i ett fåtal gånger per år). Av de ca 650 geografiskt utspridda värmepannor (med samtliga bränsletyper inkluderade) som fortfarande används i kommunen är det även där en del som inte sotas oftare än vart tredje år. Utöver det är det att förstå hur en stor del av pannorna i bruk idag endast används vid extrem kyla, då värmepumpars effektivitet reduceras, och inte som huvudsaklig uppvärmning (vilket också reducerar behovet av att sota så ofta). Vid sina besök ger även sotarna rådgivning om hur personer ska göra för att elda rätt och få en effektiv förbränningsprocess, och därigenom minska utsläppen.

SMHI har genomfört en nationell kartering av emissioner och halter av bens(a)pyren från vedeldning i småhusområden. I karteringen uppskattade SMHI att de högsta halterna av bens(a)pyren i Härjedalens kommun ligger under 0,06 ng/m³ (SMHI 2015).

Mer exakta beräkningar i detta område är fortfarande ganska svåra att genomföra, men genom statistik och data från utförd sotning och sotarnas register samt SMHI's nationella kartering visar Härjedalens kommun att vedeldning inte bedöms medföra att miljö kvalitetsnormen på 0,1 ng/m³ eller utvärderingströsklarna för bens(a)pyren överskrids.

Berg och Härjedalens miljö- och byggnämnd**3.3 Punktutsläpp**

Antalet betydande punktutsläpp i Härjedalens kommun är ringa då det t.ex. inte finns några tyngre industrier med betydande utsläpp. Endast en typ av punktutsläpp, panncentraler, tas upp i den objektiva skattningen.

3.3.1 Panncentraler

Den största panncentralen i kommunen ligger i Sveg, och är placerad förhållandevis nära ortens centrum. Verket eldas med främst torv, men kan även eldas med flis, spån och bark. Panncentralen är ny och fick sitt miljötillstånd Två mindre värmeverk finns också i Sveg som eldas med flis och spån och används vid kalla väderlekar, samt oljepanna som reserv för extrem kyla. Enligt miljörapporten från 2019 var stoftmätningar gjorda, vilka visade värden under de tillståndsgivna värdena. Till pannan är ett SCR-system anslutet för katalytisk reduktion av kväveoxider (NO_x). Rökgasrening för övrigt sker med hjälp av ett textilt spärrfilter. För reduktion av svaveldioxid (SO₂) i rökgasen tillsätts bikarbonat före det textila spärrfiltret. Skorstenen är 47 m lång. Denna panncentral är den största i kommunen vilket, efter bl.a. ordinär kontroll, gör att de andra heller inte anses utgöra några problem för luftkvaliteten.

I dagsläget finns alltså inga indikationer att panncentraler i Härjedalens kommun orsakar störning eller någon betydande påverkan på luftkvaliteten i omgivningen.

4. Sammanfattande bedömning

Utifrån det som redovisats i kartläggningen vilket bygger på jämförelser, beräkningar och bedömningar görs bedömningen att miljökvalitetsnormerna och utvärderingströsklarna inte överskrids i Härjedalens kommun.

Några behov av kontinuerliga mätningar bedöms därmed, i dagsläget, ej föreligga. Det kontrollförfarande som Härjedalens kommun omfattas av enligt lagstiftningen för luftkvalitet är således en objektiv skattning eller en modellberäkning.

Berg och Härjedalens miljö- och byggnämnd

5. Referenser

Naturvårdsverket. Matthew Ross-Jones, Johan Genberg och Helena Sabelström. 2017 "*Objective Estimation for Air Quality Assessment in Sweden*" [online] Appendix B och Appendix A. Tillgänglig via http://cdr.eionet.europa.eu/se/eu/aqd/c_preliminary/envwmedrq/Objective_Estimation_for_Air_Quality_Assessment_in_Sweden.pdf [Använd juni 2019]

Naturvårdsverket "*Partiklar (PM_{2,5}) i gaturum (årsmedelvärden)*" [online] Tillgänglig via <https://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Partiklar-PM25-halter-i-luft-gaturum-arsmedelhalter/> [Använd juni 2019]

SCB, Statistiska Centralbyrån, 2019 "*Land- och vattenareal per den 1 januari efter region och arealtyp. År 2012 - 2019*" [online] Tillgänglig via http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_MI_MI0802/Areal2012/table/tableViewLayout1/?rxid=1c262ebc-3e5c-479a-99a1-bbb2ec62ace5 [Använd juni 2019]

SCB, Statistiska Centralbyrån, 2019 "*Folkmängd i riket, län och kommuner 31 mars 2019 och befolkningsförändringar 1 januari–31 mars 2018*" [online] Tillgänglig via <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/kvartals--och-halvarsstatistik--kommun-lan-och-riket/kvartal-1-2019/> [Använd juni 2019]

SCB, Statistiska Centralbyrån, 2019 "*Tätorter 2015; befolkning 2010-2018, landareal, andel som överlappas av fritidshusområden*" [online] Tillgänglig via <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/markanvandning/tatorter-arealer-befolkning/pong/tabell-och-diagram/tatorter-2018--befolkning-landareal-andel-som-overlappas-av-fritidshusomraden/> [Använd juni 2019]

SMHI. 2019 "*SMHI Miljöövervakning 2017*". [online] Tillgänglig via <https://www.smhi.se/pd/miljoovervakning/app/> [Använd juni 2019]

SMHI. 2018 "*VOSS – Verktyg för Objektiv Skattning med Spridningsmodellering*". [online] Tillgänglig via <http://www.smhi.se/reflab/luftkvalitetsmodeller/objektiv-skattning/voss-1.133876> [Använd juni 2019]

SMHI. 2015 "*Identifiering av potentiella riskområden för höga halter av benso(a)pyren*" [online] Tillgänglig via <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:953966/FULLTEXT01.pdf> [Använd juni 2019]

Trafikverket. 2019 "*Kartor med trafikflöden*" [online] Tillgänglig via <https://www.trafikverket.se/tjanster/trafiktjanster/Vagtrafik--och-hastighetsdata/Kartor-med-trafikfloden/> [Använd juni 2019]